

Rekonstruktivna hermenevtična analiza biografij v socialnopedagoškem delu

Reconstructive hermeneutical analysis of biographies in sociopedagogical work

Eberhard Nölke

Povzetek

Eberhard Nölke, Dipl. Soz. Paed., Dr. Phil., Johan Wolfgang Goethe Universität, Fachbereich Gesellschaftswissenschaften, Robert-Mayer-Strasse 3, Frankfurt am Main, Deutschland. Raziskovanje biografij ima bogato tradicijo in razvoj ustreznih metod hermenevtike lahko koristno uporabimo tudi znotraj socialne in vzgojne skrbi za otroke in mladostnike. Metode predstavljene rekonstruktivne socialne znanosti omogočajo vpogled v interakcijo med okoljem, družino, institucionalnimi procesi in posameznikovo biografijo. V prispevku je opisan raziskovalni instrument - narativni intervju - in različni koraki hermenevtične analize. Najprej je predstavljena analiza objektivnih biografskih podatkov (npr. leto rojstva), ki so neodvisni od pripovedovalčevega podajanja. V naslednjem koraku dobesedno prepisani pogovor (verbatim) postopno analiziramo - v tematskih in strukturnih

segmentih. Nato se evalvirajo in povežejo prevladujoče smeri in strukture biografije. Postopek analize ponazarjata dva primera, ki opisujeta različno socialno okolje, različne probleme - družinske, osebne in institucionalne. Presoja biografij odpira pogled v dolgotrajne razvojne procese, vzpodbuja smiselno rekonstrukcijo dominantnih vzorcev ravnanja v biografijo vpletenih akterjev. Zlasti intervencije socialnih pedagogov so močno prepletene in soodvisne od odzivov »klientov«. Analiza biografij nam daje vpogled v prevladujoče strukturne vzorce teh odnosov, ki mnogokrat analogno odlikavajo tipe družinskih sporov in scen. Ustanove zunajdružinske vzgoje se na ta način soočajo z možnostjo razvoja različnih konfliktov, ki jih lahko rekonstruiramo s predstavljenim postopkom.

Ključne besede: rekonstruktivna hermenevtična analiza, biografije, socialna pedagogika

Abstract

Research of biographies has got a long tradition, and the development of suitable methods of hermeneutics can be usefully applied also in the area of social and educational care for children and adolescents. The methods of the reconstructive social science presented provide an insight into interaction between environment and family, institutional processes and individual's biography. This paper describes the research tool - narrative interview - and various steps of hermeneutical analysis. It first presents an analysis of factual biographic data (e.g., year of birth) which is independent of narrator's interpretation. In the next step, a transcribed text is gradually analysed, by topical and structural layers. Then, the dominant lines and structures of the biography are evaluated and connected. In this paper, the analysis is illustrated by two cases taken from two different social backgrounds and dealing with different family, personal and institutional problems. Evaluation of biographies reveals long-term development processes and encourages a sensible reconstruction of the dominant behavioural patterns seen in persons involved in the biography. Interventions of social pedagogues are especially strongly intertwined and interdependent of 'client's' reactions; an analysis of biographies of

fers an insight into the dominant structures of these relationships which often reflect the types of family conflict and set up. Institutions involved in education outside family are thus faced with the dynamic potential of various conflicts which can be reconstructed by applying the procedure presented here.

Key words: *reconstructive hermeneutic analysis, biographies, social pedagogy*

1. Uvod

Rekonstrukcija družinskih, socialnih in individualnih problemskih življenjskih položajev in načrtovanje primernih socialnih, vzgojnih ponudb z upoštevanjem dejanskih možnosti in potreb uporabnikov, so sestavni deli profesionalne skrbi za otroke in mladostnike. Procesi oblikovanja primer- nih socialnopedagoških ponudb in intervencij dobijo pomembno biografsko vlogo takrat, ko se problemi izobraževanja ali vzgoje izkažejo za posebej težko rešljive, ko starši ali nadomestni vzgojitelji izgubljajo svoj vpliv, legiti- mnost in se resignirano umaknejo. Na točkah socializacijskih kriz, prelo- mih družinske in socialne pripadnosti, biografskih nestabilnosti in iskanja novih orientacij se začne načrtovanje oblik socialnopedagoških pomoči.

Proces oblikovanja intervencij je nujno obremenjen z nejasnostjo, ne- gotovostjo, saj sledi vrsti neugodnih razvojnih značilnosti in kriznih živ- ljenjskih dogodkov pa tudi vrsti že oblikovanih in realiziranih vzgojnih po- segov. To pomeni, da je kljub načrtovanju novih intervencij nemogoče predvideti, kaj bo z otrokom/mladostnikom v prihodnosti. Biografski vidik je neločljivi del profesionalnega ravnanja na socialnopedagoških delovnih pod- ročjih ne glede na to, ali se strokovni delavci tega zavedajo ali ne.

Socialnopedagoške intervencije zatorej sodijo v biografske procese kli- entov in hote ali nehote vplivajo nanje. Poleg tega so strokovnjaki na tem področju soočeni z množtvom mnogopomenskih, pogosto na prvi pogled nejasnih biografskih izjav in ubeseditve svojih klientov: kratkih zakritih namigov ali pa obširnih zgodb o postopnem iztirjanju, simbolnih scenskih opisov lastnega doživljanja ali pa izjav, ki nakazujejo osebne strategije in načrte za boljšo prihodnost.

Za zaupno sodelovanje med vzgojiteljem in otrokom/mladostnikom so osrednjega pomena vzgojiteljeve sposobnosti razumevanja in razlaganja življenjskih zgodb ter senzibilno ravnanje z biografskimi informacijami.

Biografski vidik omogoča, da na prvi pogled tuja, nasprotujoča si ravnanja, naravnosti in življenjske načrte klientov, razumemo kot smiselno strukturo. To smiselno strukturo lahko oblikujemo na podlagi razumevanja vzajemnega vpliva med objektivnimi življenjskimi pogoji in subjektivnimi življenjskimi načrti in je posledica dolgotrajne biografsko-razvojne zgodovine posameznikovega ravnanja, doživljanja in spreminjanja. Biografsko-analični vidik omogoča preseči shematsko razdelitev posameznikove biografije v vnaprej postavljene kategorije. Od socialnega pedagoga zahteva, da najde pojme, ki označujejo življenjsko razvojno pot klienta in ga opišejo v objektivnih življenjskih pogojih. Ta pristop omogoča socialnemu pedagogu, da si zastavi vprašanje, kako in v čem so načrtovane intervencije skladne z življenjskimi pogoji posameznika, njegovo zgodovino, pedagoško prakso in življenjskimi načrti.

2. Metodični postopki pridobivanja in vrednotenja gradiva v okviru biografske analize

Sam in sodelavci sem v različnih raziskovalnih in izobraževalnih projektih kvalitativnega socialnega raziskovanja z različnimi hermenevtičnimi interpretativnimi postopki rekonstruiral vrsto biografij in potekov razvoja otrok/mladostnikov s težavami v socialni integraciji. Kot pomembno raziskovalno orodje smo uporabili **individualni biografski narativni (pripovedni) intervju**. Biografsko-narativni intervju je primeren zlasti za razumevanje skritih pomenskih struktur in njihovega biografskega vpliva. V tem postopku je potrebno intervjuvanemu dati kolikor je le mogoče široko svobodo pri pripovedovanju. Sogovornika na začetku intervjuja poprosimo, da nam pove zgodbo svojega življenja. Med poslušanjem postane intervjuvar zainteresiran empatični poslušalec, kar pomeni, da ne prekinja pripovedi, temveč čaka, da pripovedovalec sam od sebe pripoved nadaljuje ali pa jo prekine. V tem postopku naj pripovedovalec poda svojo zgodbo po lastno oblikovanih načelih, pri čemer naj pripovedne možnosti obravnavane tematike pridejo čim bolj do izraza.

V skladu s prosto pripovedjo je prav igra med osnovno pripovedjo in nenarativnimi deli (npr. opisi, razlagalne pasaže, vrednostne izjave) še posebej pomembna za kasnejši proces vrednotenja in za analitično razumevanje. Šele takrat, ko vprašani konča svojo pripoved (npr. z neko kodo), lahko intervjuvar postavi dodatno narativno podvprašanje. To pomeni, da pripovedi nikakor ne prekinjamo.

V okviru avtobiografske proste pripovedi smo usmerjeni posebej v dolge,

kompleksne, neznane procese ravnanja in doživljanja v njihovih notranjih in zunanjih razsežnostih. Pripovedovana življenjska zgodba oblikuje svoj »geštalt« (celoto) predvsem z naslednjimi sestavnimi elementi oziroma **deli** (originalno Zugzwänge): **oblikovanje geštalta, kondenziranje, detajliranje; sekvenčna struktura** pripovedi kaže sistematično regularnost, dinamiko in urejenost. V skladu z načelom **oblikovanja geštaltov** (celot) sobesednik predstavi pripoved s poimenovanjem vseh pomembnih delnih dogodkov, ki jih podaja, ter z označitvojo začetka in konca dogodkov. Načelo **kondenzacije** vodi k dejstvu, da »obstaja težnja povedati le bistvo doživetih zgodb, dogodkov in tistega, kar vodi k razumevanju nastanka in bistvenih posledic življenjskih vzlišč« (Schuetze, 1983, str. 572). Načelo **detajliranja** se kaže v tem, da pripovedovalec med predstavljenimi dogodki razvije povezovalne poteze do takšne mere, da poslušalec – interakcijski partner, lahko razume dogodek v njegovi časovni, vzročni in intencionalni povezanosti.

V središču spoznavnega interesa v okviru biografsko analitičnega postopka je sekvencijska rekonstrukcija struktur individualnih in kolektivnih ravnanj in doživetij. Osnovne **procesne strukture življenjskega poteka** lahko razložimo v okviru socialnobiografskih raziskovalnih rezultatov, biografskih vzorcev ravnanja, razvojnih smeri, institucionalnih vzorcev in biografskih procesov spreminjanja.

Biografske sheme ravnanja označujejo namensko oblikovanje biografskih načrtov v okviru danih možnosti ravnanj, kakor na primer biografski načrt izobraževalno-poklicne kariere ali npr. pobudo za spremembo življenjskega položaja. Biografske sheme ravnanja kažejo nasprotje med načrti in dejansko realizacijo. Med preusmeritvijo in novo razlago shem ravnanj pripovedovalec naknadno pripiše dogodkom intencionalni pomen. Koncept **obrata v poteku (Verlaufskurve)** označuje tiste procesne strukture doživljanja in odpovedi ter življenjskih zapletov, ki jih subjekt podvrže prevladi heteronomnih socialnih procesov, ko izgubi lastne »kompetence načrtovanja, izvedbe in kontrole« (Schuetze, 1989, str. 31). **Obrati v poteku** vodijo pripovedovalca v položaj heteronomno določenih dogodkov, do katerih se ne more več vesti intencionalno, saj niso v skladu s pričakovanji oziroma socialnimi pravili. Preplavljen in zajet je z zunanjimi kaskadami dogodkov, običajno se doživlja kot »samemu sebi tuj« in nemočen. Obrati potekov pri uporabnikih (klientih) s težavami v socialni integraciji nakazujejo sekvencialno ureditev: opis dogajanja, prestop meje od intencionalne do pogojno vplivane situacije, izguba nadzora, poskus obli-

kovanja labilne stabilnosti, destabilizacija življenjskega položaja, zlom in kasneje shematske strategije predelave in razlage dogajanja (primerjaj Schuetze, 1981, str. 146)

Institucionalizirani vzorci in institucionalizirana pričakovanja poteka življenja označujejo posameznikov že oblikovani načrt pričakovanj v življenjskem ciklu v odnosu do splošnih socialnih ali specifičnih institucionalizacij, kot so npr. družinski cikli, stopnje izobraževanja in načrtovanje poklicne kariere. V nasprotju s pričakovanji se v pripovedih mladostnikov ti vzorci ne pojavljajo kot institucionalizirani, četudi imajo normativen vpliv in ostajajo v pripovedih skriti.

Procesi identitetnega spreminjanja označujejo obsežen proces usmerjene **reorganizacije jaz-identitete**, pri čemer pripovedovalec odkrije nove značilnosti in sposobnosti, ki omogočajo doživetja novega (primerjaj Schuetze, 1989, str. 53).

Ovrednotenje narativnega intervjuja je zavezano naslednjim korakom:

- Najprej v **raziskovalni skupini** opravimo **prvi ocenjevalni krog**, v katerem se usmerimo k analizi prvega stika in k poteku ter ozadju, v katerem se je narativni intervju dogajal. V tej fazi so dobrodošle proste pripovedi »o primeru« in prvem stiku, ki se vzgledujejo po modelu »predstavitve primera« v Balintovih skupinah (primerjaj Noelke, Mueller, Helsper, 1992). S tem je omogočen spontan in asociativen pristop, kar pogosto že vodi do vprašanj, ki nas lahko usmerjajo pri kasnejših intervjujih in interpretacijah.
- Naslednji korak v rekonstrukciji posameznega primera je **analiza objektivnih biografskih ali družinsko-biografskih podatkov**. To so podatki, ki so najmanj odvisni od pripovedovalca, kakor so npr.: datum in kraj rojstva, šolanje in poklicno izobraževanje, položaj med sorojenci, poklic in izvor staršev itd. Iz teh podatkov je mogoče rekonstruirati pripoved z upoštevanjem poteka biografskega razvoja. Druga možnost je ta, da izhajamo iz trenutnega psihosocialnega položaja klienta in na to navežemo ostale biografske podatke. Pri interpretaciji so ti podatki kasneje *miselno eksperimentalno rekonstruirani*, ob čemer upoštevamo socialne pogoje in možnosti posameznikovega ravnanja v socialnem kontekstu. Sem sodi tudi rekonstrukcija generacijskega položaja, torej socialno-zgodovinskih pogojev, ki so oblikovali določeno generacijo. Cilj tega interpretativnega koraka je dobiti prvi pregled nad celotnim gradivom in raz-

viti strukturne hipoteze v smislu eksperimentalno razvitih možnosti (na primer Noelke, 1994, str. 67-71, 159-164).

- Tako analiza objektivnih podatkov kakor analiza celotnega intervjuja poteka po načelu postopka **objektivne hermenevtike**, metode za rekonstrukcijo objektivnih pomenskih struktur protokolov socialnih ravnanj (verbatim), ki ga s pomočjo sekvenčne analize poskušamo razumeti v njegovem smislu, pomenu in sporočilnosti (primerjaj Oevermann, 1979, 1986, 1983).

Objektivno strukturo posameznega primera bomo analitično razlikovali od samopodobe (samoprezentacije) osebe ali od socialne podobe, ki bo rekonstruirana kot primer. Ob tem je tudi samopodoba osebe ali socialnega sistema (organizacije) del rekonstruirane strukture primera. Intencionalno predstavljeni pomeni dobijo svoj pravi pomen šele v primerjavi z »latentnimi strukturami«. Te pomenske strukture razvijajo samostojno latentno delujočo plast, ki se je ne da zreducirati na mentalno reprezentacijo ali na namene osebe, ki ravna. Imajo svoj vpliv, ne glede na to, ali so ozaveščene ali ne.

Dosledno upoštevanje sekvencijskega postopka objektivne hermenevtike izpostavlja pomen prvih sekvenc verbatima (dobesednega zapisa pogovora) in protokoliranih dejanj v pripovedi, brez upoštevanja in uporabe novih kontekstualnih informacij. V zvezi z njimi postavljamo namreč prve hipoteze v zvezi z biografijo, potekom biografije, njenimi vidnimi in skritimi pomeni. Nadaljevalne informacije zgolj potrjujejo, dopolnjujejo ali spreminjajo prve hipoteze. Postopek zahteva takšno reprodukcijo pomenov, da zajame tako splošne kot posebne sekvence pripovedi, kakor tudi z njimi povezane kontekste, ki jih v nadaljevanju preverjamo.

- Naslednji korak v vrednotenju zapisa je zajet v **obsežnem strukturno-vsebinskem opisu** biografske pripovedi. V tem opisu se usmerimo predvsem v rekonstrukcijo osnovnih stopenj opisanih izkustev, pri čemer smo pozorni tako na ravnanje kot na doživljanje pa tudi na procese spreminjanja v logiki zaporedja njihovega poteka. V tem procesu gre za prvo formalno analizo, pri čemer besedilo segmentiramo z upoštevanjem formalnih indikatorjev, narativnih in nenarativnih izsekov besedila. Cilj tega postopka je izluščiti manifestne oblike posameznih struktur življenjskega poteka v njihovem sekvencijskem zaporedju. Jezik strukturnega opisa kaže določeno razdaljo do konvencionalnih kategorij z namenom, da pripoved resnično zajame-

mo v njeni specifični strukturi in jo analitično predstavimo. Strukturno-vsebinski opis besedila lahko razumemo kot analizo, ki presega zgolj parafraziranje in opis zgradbe pripovedi. Omogočiti mora razvrstitev bistvenih stopenj (časovnih, osnovnih ipd.) biografije, kakor jih je iz pripovedi mogoče izluščiti.

- Naslednja stopnja je **analitična abstrakcija**, v kateri sistematiziramo za posameznika dominantno strukturo biografskega procesa. Le-ta naj izraža razdaljo do pripovedi na ta način, da strukturno-vsebinsko izhaja iz natančno analiziranih odsekov.
- Z analizo dominantnih dogodkov in izkustvenih potekov začnemo v nadaljnjem koraku »luščiti« posamezniku lastne vzorce razlage – kamor sodi na primer odnos do lastne biografije.
- V nadaljevanju povzamemo **osnovno biografsko obliko in osrednje vzorce ravnanja in doživljanja**.
- Na zaključku skušamo uvrstiti posameznikovo biografijo (s kontrastiranjem in primerjanjem) znotraj **tipološke skupine oziroma opravimo tipološko primerjavo**. Ta kondenzacija »materiala« je v študijah, ki smo jih opravili, temeljila na prevladujočih osrednjih dimenzijah, ki se nanašajo na najpomembnejše socializacijske instance, kamor sodijo družina, šola, vrstniške skupine, kakor tudi ustanove institucionalne zunajdružinske vzgoje (primerjaj Noelke, 1994).

3. Primer analize biografij

V nadaljevanju sledita **izbrani analizi biografij** mladostnikov, ki izvirata iz različnih socialnih okolij in družinskih konfliktnih struktur in vsaka po svoje predstavljata specifičen tip spoprijemanja z okoljem pa tudi dva različna načina sprejemanja ter odzivanja na socialnopedagoško pomoč.

Mladostnik **David** predstavlja socializacijo v meščanskem okolju in uporabi šolske, izobraževalne in socialne »prostore« za bojno polje z lastnimi moškimi veličinskimi fantazijami, kar učitelje in socialne pedagoge posledično sili k umiku, občutju neuspešnosti v profesionalni vlogi. Biografija **Ane-Katarine** pa je prežeta z zgodnjimi izkušnjami spolne zlorabe, smrtjo matere, kakor tudi s spori z vzgojitelji/cami v zavodu. V njeni biografiji imajo spopadi in spoprijemanja s socialnimi pedagogi ključno vlogo za vzpostavitev avtonomije. Bivanje v zavodu pomeni na eni strani stabilizacijo njene biografije, posebej zaradi globljega stika z vzgojiteljskim parom (zakonski par, v katerem sta oba njena vzgojitelja), hkrati pa je to prostor za reinscena-

cijo družinskih konfliktov, v katerih se socialna pedagoginja postopoma vedno bolj zapleta in s tem izgublja profesionalno usmeritev.

Davidovo biografijo bom predstavil nekoliko obširneje, četudi močno skrajšano. Pri Ani-Katarini pa se bom omejil predvsem na predstavitev tistega obdobja njene biografije, ki je povezano z zavodom. Že natančna analiza objektivnih podatkov bi namreč presegla možnosti predstavitve v tem prispevku, zato bom nekoliko natančneje predstavil začetek pogovora. Prav začetek pogovora je posebnega pomena tudi za metodični postopek analize narativnih intervjujev. Večinoma se že na začetku biografske pripovedi, podobno kakor pri simfoniji, nakažejo osnovne teme.

3.1. *To sem pravzaprav vselej počel in verjetno bom tako še dolgo počel... igral tistega, ki skoči čez.... pri tem si pravzaprav vedno razbijem nos ... - študija primera - David*

Prvi in temeljni podatek vsake biografije je datum rojstva in okoliščine rojstva, ki jih posameznik doživlja, vendar se jih ne spominja. V opisanem primeru si je mladostnik sam izbral anonimno ime David. Pripovedi ni začel s svojim rojstvom, pač pa s spočetjem.

... ja, no ja, dobro... začel bom s tem, kako sem bil spočet... je ena zelo lepa zgodba... moja mama je bila ... na Malorci, na dopustu... ali na počitku... in bila je takrat stara mislim trideset let... je morala biti nekako toliko... in je... je torej spoznala moškega iz Amerike (se rahlo nasmeji)... enega Američana... in sta se na obali ljubila... ja in ko je prišla domov je bila noseča... moškega ni bilo več... in potem sem bil jaz tam... potem je bila... prva leta sama z menoj... to pomeni prva tri leta... takrat je še delala v gledališču... Kostumografska je bila, kostume je oblikovala, s katerimi so potem ljudje bili na odru...

Preden začne s pripovedjo opozori, da gre za zelo lepo zgodbo njegove mame, s čimer pričakuje, da se bo sobesednik (poslušalec) odzval z povečano pozornostjo. Sam ni bil priča te zgodbe, ampak jo je doživljal in slišal kot »udeleženi nevidni tretji«, vendar o njej pripoveduje z veliko notranje soudeležенosti. Opazimo, da pripovedi skoraj ne prekinja, da je ne opremi s posebno intonacijo, kar omogoča slutiti, da je dogodek »internaliziral«, se z njim poistovetil. Mati je kot pomembna oseba v »ne povsem običajnem življenjskem položaju«. Njegovo posebno opozorilo, ki se nanaša na materina leta (*takrat je bila stara trideset let, mislim da jih je imela trideset*), je lahko:

- namenjeno temu, da bi postal poslušalec pozoren na to, da se ji je lahko kaj takega zgodilo v tej starosti;
- lahko rabi temu, da bi posebej poudaril njeno dejavnost v tej starosti;
- ali v odnosu na dejstvo, da je ob tem zanosila, to dogajanje označiti kot »zrelo odločitev«.

Mati je torej spoznala nekega moškega iz Amerike (se rahlo nasmeji), nekega Američana. Pri tem je zanj pomembno, da to ni bil katerikoli moški, ampak nekdo iz Amerike in z ameriškim državljanstvom. Lahko bi bil namreč tudi nekdo, ki je v Ameriki začasno. Z opozorilom o ameriškem državljanstvu očeta hkrati opozori na svojo »internacionalno noto«. Lasten obstoj poveže z ljubezenskim aktom, ki ga je imela mati z Američanom na Malorci. V tej luči bi lahko njegov rahel smeh, ki pospremi pripoved, razumeli kot »zakrit ponos« na svoj izvor, kar mu daje določeno »karizmo posebnosti«. Ljubezenski akt se dogodi na posebnem in hkrati javnem prostoru (obala), kar opozarja na posebnost in na prostovoljnost. Način pripovedi kaže, da ima David o tem dogajanju bogate informacije iz druge roke (od matere) in da je na poseben način povezan s svojim spočetjem. Ob tem se lahko vprašamo, kakšno družinsko-biografsko vlogo so imele te pripovedi za ohranjanje »družinskega mita«. Poleg tega lahko rečemo, da ima David do dogajanj v zvezi s svojim spočetjem poseben odnos. Kasneje govori namreč o lastni impotenci, ki jo označi kot nekaj, kar ga spremlja vse od otroštva (*Imel sem... od takrat, ko se lahko spomnim en in isti problem... vsako žensko, ki sem jo želel, sem lahko dobil...ampak, ko sem bil z njo v postelji, potem nisem mogel... ni šlo... do danes še ni klapalo...*).

Vrnimo se k samoopisu: medtem ko mater v tem dogodku označi z njeno starostjo, karakterizira očeta s posebnimi značilnostmi njegove nacionalne (državne) pripadnosti. Oče kasneje umanjka, ostane tuj tudi materi, njemu - sinu pa »dostopen« le prek materine shematske predstavitve. Mati se sama vrne domov, *moški je odšel in jaz sem bil tu*. Iz materinega zornega kota je tu poudarjena odsotnost partnerja ob njeni nosečnosti, medtem ko je z Davidovega vidika v ospredju to, da oče sicer ni dosegljiv, da pa je on sam »stopil na njegovo mesto«. S tem je izražena otroška odvisnost od matere, deška nedoraslost je zamenjana z otroško fantazijo, da bo »igral nadomestno funkcijo« odsotnega očeta. V nadaljevanju opozori na poklicne spremembe svoje matere, ki jih je povzročil »prihod očima«. Mati je do takrat *še delala v gledališču...* Njeno delo detaljno opiše (*Kostumografka je bila, kostume je oblikovala, s katerimi so potem ljudje bili na odru...*). S posebnim ponosom opozori na materino kreativno delo znotraj gledališkega okolja, ki ima pomembno

vlogo pri tem, kakšni so videti igralci v predstavi. Mater predstavi kot neke vrste »arhitektko« tega, kako so potem »igralci videti«. S tem želi povedati, da njenega poklica ni gledati kot golo »ročno delo«. Posebej v kasnejšem opisu materine poroke in njenega izstopa iz »poklicnega okolja« je ta del razumeti kot namig na to, da je mati s poroko izgubila in poslabšala svoj položaj.

Biografski pomen očeta lahko v prvi analizi razumemo:

- kot trgovec iz ZDA predstavlja oče družinsko-biografsko kontinuiteto, namišljeno socialno internacionalno okolje, ki se mu čuti David, skupaj z materjo (ne glede na dejanske okoliščine), pripaden. Njegov vzorec klasificiranja ljudi v kategorije, nanašajoče se na njihov poseben izvor in okoliščine, je videti kot orientacijsko točko v socialnih odnosih.
- Posebne okoliščine spočetja na obali in »izginotje« očeta sta dva vira Davidovih iluzionarnih veličinskih predstav. Umanjkanje očeta povzroči, da se je David videl kot »materin nadomestni partner«, kar je vodilo do preoblikovanja njunega odnosa in do zanikanja generacijskih razlik.
- Kot zapeljivalec in zaploditveno sposoben partner njegove matere, je oče izrazito nasprotje njegove lastne impotence. Smiselni povezovalni člen med obema bi lahko bil v tem, da očetovo izginotje lahko vodi do nezavedne fantazije, da uspešen spolni akt vodi do kasnejšega »uničenja«. Prva tri leta življenja odrašča David pri materi in občasno pri prav tako sami (brez partnerja) stari materi. Odsotnost moškega identifikacijskega lika v tem obdobju odraščanja lahko vodi do tega, da so se njegove fantazije o tem, da je on »materin partner«, ohranjale in stopnjevale.

Nadaljnji biografski potek podajam v močno skrajšani obliki: Ko je imel David tri leta, se je mati poročila z moškim, ki ga označi kot *nasilnega tipa*. Zaradi materine poklicne odsotnosti je bil David večkrat pri družini materinih prijateljev. Pri njih se je navzel velikodušnega življenjskega stila bogate družine, ki jo je doživel kot nasprotje svoje družine in ki ga je navduševala. V tem najdemo nadaljnji vzorec, značilen za njegov odnos do sveta: občudovanje in posnemanje življenjskega stila, označenega z neomejeno porabo in potrebo »po velikem in več«. David je večkrat menjal družinsko okolje, ne da bi razvil enoznačno družinsko pripadnost. Doživljanje samega sebe kot »zunanjega gosta« zadobi kasneje orientacijsko vlogo pri oblikovanju prijateljskih odnosov. Medtem ko je v ospredju »bogato in velikodušno vzdušje« v družini materinih prijateljev, pa se resničnost matične družine slabša in »tone« – dom doživlja kot vedno bolj tuj in socialno manj vreden. To povezuje z izvorom očima, ki ga označi kot »nasilnega in egocentričnega«. Hkrati

doživlja, da je tudi mati vedno bolj žrtev odnosa z očimom ter da očim navezuje spolne stike z drugimi ženskami. Tako očim zdrzne s potencialne pozitivne moške identifikacijske točke, označuje negativno nasprotje do idealiziranega lastnega očeta in popustljivega vzgojnega okolja, ki ga pomenita in izvajata mati in stara mati. V času njegovega šolanja se kriza v materinem zakonu stopnjuje ter vodi v ločitev. David vidi samega sebe v procesu spopada med materjo in očimom na nek način neločljivo povezanega z materjo, kar označi tudi z izjavo, *da sta ga vrgla skozi vrata (očima namreč)*. To je dobesečno vzeto le malo verjetno, nakazuje pa njegovo identifikacijo in pozicioniranje. Prav v tej točki postane v Davidovi pripovedi viden prevladujoči vzorec spoprijemanja in ravnanja: premestitev pasivnega v aktivno kakor tudi to, da se mora znova in znova v odnosu do drugih, ne upošteva starost in razlike v kompetenci, dokazovati. Odslovitev očima lahko primerjamo z »zgodbo Davida in Goljata«. Bila je uspešna v njegovih šolskih situacijah, v katerih mu je uspelo »premagati močnejšega nasprotnika«. Z ločitvijo matere je bil družinski preobrat zavrt, nastopila je faza stabilizacije, ki jo David doživi in opiše kot »svoje pravo otroštvo in kot svoje življenje«. Prvi problemi v šoli po njegovi razlagi nastopijo, ko je bil star deset let, ker se ni umestil v pričakovanja učiteljev v antropozofski šoli. Odstopal je od vrstnikov tako po svojih dolgih laseh, načinu oblačenja pa tudi po vedenju (npr. kajenje, ostajanje zvečer zunaj, druženje z napačnimi prijatelji), kakor je sam to opisal. Tipizira se kot nekdo, ki odstopa od večinskih pričakovanj, se s tem prišteje k »odstopajočim«. V tem obdobju pridobijo povezave z vrstniki zanj poseben pomen, pri čemer mu postane temeljna pozornost, ki jo s svojim vedenjem pridobi pri vrstnikih. Naslednji dejavnik, ki pripomore k preobratu v njegovem šolanju, najdemo v opisu, da se je razlikoval *od tihih, pridnih otrok v svojem razredu*, s katerimi ni imel kaj početi. Družiti se začne s starejšimi, iz višjih razredov, *ki so bili v svojem razvoju veliko naprej*. S prestopom k *starejšim, bolj razvitim* se je njegovo stil življenja bistveno spremenil. Kajenje, pitje piva, obiski diskotek, izostajanje od doma zvečer in ponoči, postanejo za Davida »statusni simbol«, s katerim skuša dokazati, »da ni več otrok«. Po njegovi pripovedi si je v tem času doma pridobil pravice, ki so sicer dovoljene le mladostnikom in odraslim. Tako je lahko tudi doma kadil in pil, lahko je vabil domov svoje prijatelje, ne da bi ga v tem mati lahko bistveno omejevala. Tako si je v družbi starejših prijateljev pridobil status »gostitelja«, ki si je kljub mladosti izbral posebne privilegije, ki jih oni sami doma niso imeli. Ta življenjski stil je pripomogel k temu, da je David izgubil ravnotežje med svobodo in dolžnost-

mi, kar je povzročilo, da ni mogel sproti izpolnjevanju šolske obveznosti. Razvil je »hedonistični življenjski stil«. Prepričanje, da zanj znotraj družine in vrstniške skupine ni meja, ga je vodilo k temu, da je poskušal takšen stil uveljaviti tudi v šoli. Tako je v šoli večkrat kršil norme in pričakovanja, ki izvirajo iz vloge učenca. Začel je izostajati iz šole, ni izpolnjeval obveznosti. Svoje vedenje sam opredeli kot *pretiravanje*. To se je preneslo tudi na odnos do učiteljev, saj pravi, da je *ustrezno svojemu vedenju obravnaval tudi učitelje*. S tem si je sicer pridobil občudovanje nekaterih vrstnikov, vendar ga je to v pretiranem vedenju le podžigalo. To je vodilo k temu, da je prestopil meje, ki jih šola sankcionira zgolj z opozorili in kaznimi. Sledila je izključitev iz šole. Pri tem je opozoriti na dejstvo, da je to »pretiravanje« zanj bilo pridobitev pozornosti in veljave, da pa se je na koncu sprevrglo v izrazito negativno posledico - izključitev iz šole in to je bil začetek novega dogajanja. Ob tem velja opozoriti tudi na dejstvo, da je v tem času delala na šoli kot učiteljica tudi njegova mati. Kolegi so nanjo pritiskali, naj sina disciplinira. Ker je bila v tem neuspešna in nemočna, je tudi sama doživljala velik pritisk. Šola je na nek način postala »oder, kjer se je odvijala družinska drama«. Z izključitvijo iz šole se začne obdobje »poglabljanja neuspešnosti«, socialni padec in preobrat, ki je vodil do brezposelnosti, izgube predstave o lastni posebnosti. Materinemu poskusu, da ga vključi v gimnazijo z internatom, se je uprl s provokativno vseenostjo. Zdrsnil je v hipijevsko združbo, ki je uživala lahke droge. To je bila zanj še večja izguba ravnotežja med časom za »delo« in časom za »uživanje«. Z drogami je blažil dejstvo, da je izgubil referenčni okvir. Uživanje droge se je stopnjevalo, ponoči je le redko prihajal domov, v šolo je zašel le še tu in tam. Mama ga je poskušala namestiti v antropozofski dom, kjer pa ga niso sprejeli, saj ni pokazal niti najmanjše pripravljenosti za delo in sodelovanje. Mati je poskušala intervenirati s terapijo, pri poznanem terapevtu, ki se je ukvarjal s terapijo odvisnih. Pri tem se je obrnila tudi na pomoč centra za socialno delo, kar je David razumel kot njeno »kapitulacijo in nemoč«. Pomoč javne ustanove - centra za socialno delo, je bila za mater znamenje sinovega »propadanja« in znak lastne nemoči, zato je raje izbrala terapijo. V sinovem uživanju droge je videla tudi vase usmerjeno agresijo, ki si je ni znala razložiti. David se je v terapiji vedel podobno kot v šoli in je »terapevta skušal opetnajstati z izmišljenimi šalami«. Tako je ostala na voljo le še intervencija centra. Sodelavcem centra je uspelo Davida namestiti v novo šolo (skupno šolo - Gesamtschule). David je v domu le še tu in tam prenočil, v šolo pa ga sploh ni bilo. Glede na prejšnje izkušnje iz waldorfske in realne šole, je bilo to šolanje zanj manj obreme-

njujoče, saj je lahko sprva koristno uporabil prej naučeno. Ker vedenjskih vzorcev ni spremenil, je tudi v novem okolju začel izostajati, njegova prednost je izgubljala na pomenu. Socialno se v to okolje ni integriral, postal je »samohodec« ali pa se je družil z nekaterimi iz prejšnjih »scen«. Sicer je postal redni obiskovalec diskotek, družbe vrstnikov iz nove šole ni maral, samega sebe v tem obdobju označi kot *autsajderja*. V tem obdobju spozna fanta, dvakrat starejšega od sebe. Z njim se večkrat poda na »potovanja z avtodomom«. S tem kaže bohemski način življenja, ki je bolj značilen za življenje študentov kot pa dijakov. V to obdobje sodi tudi socialna manifestacija njegove impotence. Skupaj s prijateljem sta na potovanja vabila dekleta, pri katerih pa je David po svojih besedah *odpovedal*, kar je vodilo v samostigmatizacijo in v še večjo osamitev. To ga je namreč tudi v krogu kolegov dodatno razvrednotilo, mu jemalo prejšnjo moč in slavo. V šoli se je *odpoved* stopnjevala. Na eni strani se mu je ta šola zdela lahka in je čutil, da jo bo zmogel. Na drugi strani pa ni vlagal v šolo skoraj nič, zato ga je mati pri šestnajstih letih, ker se je z bala slabega vpliva na mlajšega brata, vrgla iz stanovanja. Tako si je moral iskati bivališče s pomočjo centra za socialno delo. Materino dejanje je razumel kot izraz njene nemoči in dokaz, da je sam odrasel in močan, hkrati pa se je začel do nje agresivno vesti. Iz »pasivnosti je prešel v aktivnost«, vendar je bila smer že stabilizirana. Še bolj je posegal po drogah, popolnoma zanemaril šolo in se socialno izoliral. Šolanja ni zaključil in ni naredil zaključnega izpita. Postal je »klient sociale in urada za delo«. Vendar se je tudi do teh uslužbencev vedel podobno kot pred tem do učiteljev: s svojo provokativno držo je demonstriral njihovo nemoč.

... ja in potem je bil spet center za socialno delo, oni so se spet pojavili pri meni, vedno znova, in so hoteli da kaj delam ... in moral sem na urad za delo in tako ... in sem ... sem vedno znova uspel, da nisem delal nič ... da sem izpuščal termine in ... in ko sem imel enkrat enega socialca ... nič ni mogel narediti ... sem mu rekel, da mi je vseeno, če me tudi pretepe do smrti ... ne bi mu uspelo, da bi me do česa pripravil, da bi kaj naredil ... in potem je končno odnehal.

Tu David pokaže, kako mu je znova in znova uspelo, da se je izmaknil zahtevam urada za delo, da bi se zaposlil. Sam ni imel nobenega motiva za to, doživljal je, kot da ga hočejo ponovno »ujeti« in se je temu zoperstavil z vsemi, njemu znanimi strategijami, pri čemer je sam pri sebi ohranil občutek »moči in lastnega odločanja«. Priča smo ponovni vzpostavitvi Davidovega dominantnega »biografskega vzorca preobrata doživljanja v vedenje (četudi

nedejavno)«. Izjava *tako sem vedno znova uspel, da nisem delal nič*, nam lahko v tem kontekstu pomeni osebno doživljanje uspeha, da se je tako dolgo in dobro izmikal ukrepom oziroma poskusom pomoči, ki pa jih sam seveda ni tako doživel. Šele potem, ko so uradni »pomočniki« obupali in videli, da so vsi njihovi poskusi za vključitev v delo zaman, se je na pobudo materine prijateljice, umetniške pedagoginje, odločil za delo v alternativnem projektu »Sončnica«. Odločil se je tudi zaradi tega, ker je imel možnost delati z računalniki in sodelovati pri nastajanju alternativnega projekta, kjer ni bilo statusnih razlik med vodji projekta in udeleženci. Ustanova je »dihala klimo«, ki je Davida pritegnila. Po nekaj poskusnih mesecih se je v sklopu projekta začel izobraževati za prodajalca, kar je njegovo poklicno prihodnost bistveno ustalilo, ni pa stabiliziralo njegovega siceršnjega vedenja. Začel je posegati po alkoholu, kar je vodilo v izostajanje od dela.

V naslednjem izseku iz pogovora se v kondenzirani obliki izrisuje Davidov **dominantni biografski vzorec**: ... *to sem pravzaprav vedno delal in bom verjetno tudi še dolgo delal ... malo igral Jskaderja (ueberflieger-tisti, ki skače čez; opomba prevajalke) ... ob tem si pravzaprav vedno polomim nos ...*

Kakor v mitu o Sizifu, se tudi pri Davidu znova in znova ponavlja neuspešen vzorec, ki se ga David, v nasprotju z interpretacijo Camuja, očitno zaveda. Tragika je ne nazadnje v tem, da se kljub zavedanju vzorec nenehno ponavlja. Začel se je že v valdorfski šoli, kjer je postavljal na glavo odnos učitelj-učenec z nenehnim dokazovanjem, da je močnejši. Kaže, da meja ne priznava, kar pripomore k njegovemu pretiravanju in temu, da se ne pusti ujeti v nobene okvire. To vodi do niza odpovedi na običajni poti odrasčanja (izključitev iz šole). Sam se je na prvi šoli videl kot skupinski vodja, status, ki ga je z izključitvijo izgubil. Mati v dogajanje ni dovolj posegala, vse dokler ji ni »prekipelo« in ga je vrgla iz doma. Tudi njegov odnos do deklet poteka na podoben način. Sprva privlačen in zapeljiv, je odbit, ko ne izpriča obljublja-joče moškosti. Naslednji biografski mehanizem, značilen za Davida, je hedonizem. Z vrstniki se družijo toliko, kolikor lahko zadovoljijo njegove potrebe po prostem času in zabavi. Erozija odnosa se začne takoj, ko naj bi postal dvostranski. Njegovi socialni odnosi so obarvani z »instrumentalistično noto in funkcijo«. Prek njih lahko narcistično igra lastno grandioznost. Sam reče, da je imel le prijatelja Karla, s katerim sta se vzajemno »občudovala«. Samoznačitev kot »*rajskega ptiča*« izpričuje vase usmerjeno veličinsko fantazijo. Odklanja vsako obliko prilagoditve, njegov pasiven odpor se prelevi v aktivnega, samega sebe doživlja kot subjekt biografije, ki se mora za svojo

eksistenco zahvaliti nenavadnemu zaploditvenemu trenutku (podrobneje o tem Nolke, 1994).

Če smo pri Davidu zasledili držo, s katero je odklanjal vsakršno poseganje socialnih in pedagoških služb, pa najdemo pri mladostnikih tudi poteke, kjer ravno procesi pomoči integrirajo biografijo in se po njihovi zaslugi razvijejo za mladostnika/co produktivne razvojne možnosti.

3.2. ... *sem čisto normalno odraščala* ... - biografska študija Ane-Katarine

Ana-Katarina je bila rojena leta 1974 kot druga od treh otrok in je preživel prvih devet let v mali vasi nedaleč od večjega mesta. Oče izvira iz številčne družine iz te iste regije. Delal je kot gradbeni delavec, vendar je bil v času intervjuja, po hčerinih besedah, že *dolgo delovno nesposoben*. Mati izhaja iz velike družine v severni Nemčiji in se po poroki preseli na možev dom. Kmalu po začetku pogovora začne Ana pripovedovati o pomembnem dogodku, ki ga je doživela pri devetih letih - nenadna bolezen in nato materina smrt.

... rodila sem se 21.11.1974 v Odorfu ... tam sem živela deset let ... sem čisto normalno odraščala ... hodila v šolo in pravzaprav je do sprememb ... je pri meni prišlo, ko sem bila stara devet let ... takrat je moja mama nenadoma težko zbolela in to je pomenilo, ker oče name in na moja dva brata ni mogel paziti, da smo morali vsi trije v zavod.

Izjave o otroštvu pred tem dogodkom so, kot kaže, v senci materine bolezni in smrti, dogodka, ki je povzročil tako pomembne spremembe, da je vse, kar se je zgodilo prej, nepomembno. Izjavo, *sem čisto normalno odraščala* (gramatično stopnjevanje - čisto normalno) lahko razumemo v odnosu do kontrastne izjave *do sprememb je pravzaprav prišlo šele* kot doživljanje, da je šele materina smrt prinesla v njeno sicer normalno življenje »nenormalne« spremembe. Izjava se spremeni v kontekstu razumevanju njenega odnosa do očeta, ki ni bil kos spremembam po materini smrti. Izkaže se namreč, da Ana-Katarina opisuje svoje otroštvo vse do materine smrti kot »nenavadno lepo«, da so z materjo veliko skupaj počeli, da je imela dobre odnose z sorojenci. Svojo distanco do očeta razloži: *vedno je bil odnos z njim slab, saj nikoli ni imel nič opraviti z nikomer*. Tako oče nikakor ni mogel prevzeti osrednje očetovske vloge po izgubi matere. Ko govori o očetu, večkrat uporabi neosebno besedo »človek«, »on«, kdaj pa kdaj tudi »oče«.

Nadaljne razloge za odklonitev očeta izpove šele na koncu pogovora:

Ana: ... *ja k temu moram ... to je potem ...*

I: *ja*

A: *zaupno?*

I: *ja*

A: *hm... moj oče me je prej spolno zlorabljal*

I: *ja*

A: *že od malega in odtlej je tako ali tako mimo, je praznik ... ne, to je popolnoma jasno ... in odkar je moja mama mrtva nisem imela nobene želje po ljudeh, iti k njim ... potem sem šla še enkrat tja in potem ga je spet obsedlo in ... tako ne grem več ... to je torej tisto, je glavni razlog, a ne ...*

I: *ja*

A: *zakaj nimam nobene potrebe po ...*

I: *hmm*

A: *ljudeh ...*

Tako je otroštvo Ane-Katarine zaznamovano z zgodaj začeto »seksualno funkcionalizacijo« s strani očeta, ki ga dekle iz sedanje distance označi kot spolno zlorabo ... (*... odkar se lahko spomnim, je oče že vedno okoli mene kaj počel*). Oče je izrabil odvisnost hčerke in razvojno naravne emocionalne in telesne odnose med starši in otroki za svoje enostranske spolne interese. V tem, ko jo je poskušal pripraviti k spolnim ravnanjem, se je njena osnovna raven zaupanja dodatno omajala. V tem smislu lahko razumemo prizadevanje Ane-Katarine, da bi odraščanje do svojega devetega leta prikazala v luči normalnosti, kot spoprijemalno strategijo. Očetovo ravnanje skuša sprva prikazati zgolj kot nesposobnost, da bi po materini smrti lahko družino obdržal skupaj. Kot posledico očetovih seksualnih poskusov je razvila strategije umika in odklanjanja in se je izogibala situacij, v katerih bi bila z očetom sama.

Ko je imela štiri leta, se je rodil brat, za katerega je prevzela kmalu kar veliko skrb, odnos z očetom pa še vedno doživlja kot difuzno nevaren in strah vzbujajoč. Ko ima devet let, zboli mati za rakom, kar vodi v mnoge in dolgotrajne hospitalizacije. V časih materine hospitalizacije so vsi trije otroci nameščeni v dom in ko se mati vrne, se vrnejo tudi otroci. Ta proces doživi dekle kot nestabilnost in kot dodatno nevarnost. Spolni »napadi« očeta se v tem času stopnjujejo, saj se materina vloga zaradi bolezni umika in zmanjšuje. Ko mati umre, se družina neizbežno razbije in Ana-Katarina je nameš-

čena v dom, kjer se »njena psihosocialna in šolska situacija začasno stabilizira«. Uspe ji ostati na osnovni šoli, čeravno je prej kazalo, da jo bodo prešolali na šolo s prilagojenim programom. V šestem razredu ji uspe šolanje nadaljevati na oddelku, ki omogoča vpis v srednjo šolo. S tem si je izboljšala status pri pedagogih (vzgojiteljih), ki so jo v zavodu spremljali, in si pridobila položaj njihove *subtilne posvojitve in privilegiranja* kot uspešna »gojenka«, posebej s strani matične vzgojiteljice. Ko ima dvanajst let, se s socialno pedagoginjo, ki ustanovi stanovanjsko skupino, preseli v to novo enoto, kjer pa se začnejo prav s to vzgojiteljico intenzivni spopadi.

... ja in potem sem se z vsemi strašno kregala, ker so menili, da sem predrzna, da naj neham in da se ne smem tako obnašati ... in potem je šlo s to gospo in mano samo še navzdol ...

Pred zgornjim citatom pove, da je prekinila svoje šolanje za poklic frizerke zaradi močne alergije. V času, ko je to storila, sta bila vzgojiteljica in njen mož (tudi vzgojitelj) na dopustu in ko sta to izvedela, sta ji »očitala«, da je ta samovoljna prekinitev »predrznost«, ki si je ne bi »smela dovoliti«. Dekle v pripovedi trdno zagovarja svoje stališče, ga podkrepi z *zdravniškimi izvidi, ki so alergijo potrdili* in pove, da je že v času šolanja, pred prakso, vselej morala delati v rokavicah. Nerazumevanje z vzgojiteljico se stopnjuje do te mere, da skupina, ki ji je prej pomenila varnost in zatočišče, postane »bojno polje« in se vrne iz skupine nazaj v zavod.

Ana-Katarina: ... nisem hotela nazaj v zavod, tam sem se dobro počutila, vse do teh dogodkov.

Intervjuvar: ja

A: in vedno je rekla, če se ne boš tako obnašala, boš morala iti ...

I: ja

A: ... ja vedno grožnja, če ne boš ... boš šla nazaj ...

Opazimo lahko, da se je v tem primeru »sankcioniralo« na podlagi institucionalnih pričakovanj in doživljanja razočaranja s strani vzgojiteljice, ki ni mogla »doumeti« in morda tudi ni vedela za dekletove izkušnje v domači družini in je prehitro opustila podporo. Tako se je »zgodba ponovila« in Ana-Katarina je spet bila »brez pravkar vzpostavljenega doma«. V tem lahko prepoznamo šibkost institucionalne vzgoje, ki daje otrokom/mladostnikom vedeti, »da če se ne bodo ravnali vsaj okvirno po pričakovanjih«, se z njimi ne bomo več trudili, kar pri lastnih otrocih te starosti kot starši seveda ne naredimo. Pri dekletu je to vodilo k ponovitvi vzorca, ko je razpadla matična družina. Izkušnja nas uči, da je prav pri tistih mladostnikih, ki so z menjavo

okolij najbolj travmatizirani, ta izkušnja dodatno boleča in lahko »obrne potek dogodkov navzdol«. Ana-Katarina se vrne v dom, ki ga z osemnajstimi leti zapusti.

4. Zaključne misli

Izrecna vključitev biografij ima vzpodbudno vlogo: omogoča vpogled v notranje procese in evalvacijo posameznikovih subjektivnih izkušenj, občutij in vedenjskih strategij, ob hkratnem iskanju primernih socialnopedagoških intervencij. Na ta način onemogoča prehitro in birokratsko odločanje, ki se lahko v okviru institucionalne vzgoje hitro prikrade, ko se strokovni delavci ne čutijo »dorasli problemom, ki jih prinašajo klienti«. Upoštevanje subjektnega in socialno institucionalnega je v biografski analizi center našega zanimanja in proučevanja ter s tem razumevanja. Omogoča vpogled v travmatizirajoče procese, v razumevanje ponavljanja vzorcev in s tem bolj poglobljeno socialnopedagoško ukrepanje.

Ne glede na to, ali v okvirih institucionalne vzgoje uporabljamo biografske analize ali ne, je dejstvo, da so procesi institucionalne vzgoje v veliki meri podrejeni vplivom in delovanju »klientov«. V institucionalnem prostoru se znova odigravajo »preživeti in neizživeti« družinski konflikti, ki so jih posamezniki v svojem »življenju že izkusili«. Na ta način smo vsi, ki sodelujemo pri vzgoji (šole, domovi, zavodi, stanovanjske skupine, rejniške družine ipd.), na nek način ponovno vpleteni v predhodna dogajanja in v emocionalne konflikte, lastne klientom, s katerimi delamo. Biografska analiza nam jih lahko približa, da jih bolje razumemo. Stopnja, do katere je strokovno osebje sposobno rekonstruirati in pobliže razumeti čustveno konfliktno strukturo svojih »klientov« ter to razumevanje difrencirano vplesti v svoje delo, omogoča tudi fleksibilno in individualno primerno socialnopedagoško ukrepanje.

6. Literatura

Nölke, E./Müller, H./Helsper, W. (1992). Professionalisierung durch Weiterbildung? Zu den Möglichkeiten und Grenzen einer Weiterbildung für Sozialarbeiter und Sozialpädagogen. *Neue Praxis* 5, 395-412.

Nölke, E. (1994). *Lebensgeschichte und Marginalisierung. Hermeneutische Fallrekonstruktionen gescheiterter Sozialisationsverläufe von Jugendlichen*. Wiesbaden.

Oevermann, U., Allert, T., Konau, E., Krambeck, J., Schröder-Caesar, E., Schütze, Y. (1997). Zur Methodologie einer 'objektiven' Hermeneutik und ihre allgemeine forschungslogische Bedeutung in den Sozialwissenschaften. In: Soeffner, H.G. (ed.), Interpretative Verfahren in den Sozial- und Textwissenschaften. Stuttgart.

Oevermann, U. (1986). Kontroversen über sinnverstehende Soziologie. Einige wiederkehrende Probleme und Mißverständnisse in der Rezeption der „Objektiven Hermeneutik“ (s. 19-83). In: Aufenanger, S., Lenssen, M. (eds.), Handlung und Sinnstruktur. Bedeutung und Anwendung der Objektiven Hermeneutik. München.

Oevermann, U. (1983). Zur Sache. Die Bedeutung von Adornos methodologischem Selbstverständnis für die Begründung einer materialen soziologischen Strukturanalyse. In: Friedeburg, L., Habermas, J. (eds.), Adorno-Konferenz. Frankfurt.

Schütze, F. (1987). Das narrative Interview in Interaktionsfeldstudien. Hagen.

Schütze, F. (1981). Prozeßstrukturen des Lebenslaufs. In: Matthes, J., u. a.: Biographie in handlungswissenschaftlicher Perspektive. Nürnberg.

Schütze, F. (1995). Verlaufskurven des Erleidens als Forschungsgegenstand der interpretativen Soziologie (S. 116-157). In: Krüger, H.-H., Marotzki, W. (Hrsg.), Erziehungswissenschaftliche Biographieforschung. Opladen.

Prevedla Alenka Kobolt.

Strokovni članek, prejet maja 1999.